

סימן ט

שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

פתיחה

ההלכה קובעת כי 'טומאה דחוייה בציבור', כלומר – אם הציבור טמא, מותר להקריב את קרבנות הציבור הקבועים (פסחים סו, ב - סז, א). בכלל היתר זה הקרבת הפסח, ואף אכילה מבשרו (שם עו, ב). בסימן הקודם התבאר שמדברי חז"ל והראשונים עולה שהדין שטומאה דחוייה בציבור מתייחס לכל טומאות מגע, דהיינו כל הטומאות שאינן יוצאות מן הגוף, ולא רק לטומאת מת כפי שניתן היה להבין. בסימן הנוכחי תתברר בשיטת הרמב"ם בעניין זה.

א. דברי הרמב"ם והקשיים שמתעוררים מהם

שני קשיים בחילוק הרמב"ם בין עצם דחיית הטומאה לבין הצטרפות לפסח הבא בטומאה

כתב הרמב"ם (הלי ביאת המקדש ד, יב):

היו רוב הקהל שמקריבין אותו טמאין למת [...] הרי זה יעשה בטומאה [...] אבל הטמאים בטומאה אחרת, כגון זבין וזבות ונדות, וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן – לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה.

לכאורה מבואר מדבריו שאין נדחית בציבור אלא טומאת מת בלבד. וכן כתב במקום נוסף (הלי קרבן פסח ז, א), ואף הסתמך על דבריו בהלי ביאת המקדש: רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון [...] אם היו רב הקהל טמאי מת [...] יקריבו כולם הפסח בטומאה [...], ודבר זה בטומאת המת בלבד, כמו שבארנו בביאת המקדש.

רנז

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

ואולם, בהמשך דבריו (שם, ח) כתב הרמב"ם:

פסח שהקריבוהו בטומאה – הרי זה נאכל כטהור, שמתחילתו לא בא אלא לאכילה. ואינו נאכל לכל טמא, אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומאה הזאת, ולכיוצא בהם מטמאי מגע טומאות; אבל הטמאים שהטומאה יוצאה עליהם מגופם, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצרעים – לא יאכלו ממנו. ואם אכלו, פטורין.

מדברי הרמב"ם נראה שמחלק בין עצם הדחייה לבין ההצטרפות לפסח הנעשה בטומאה, שהדחייה היא רק בטומאת מת אך הצטרפות לפסח היא גם בטומאות מגע, והם מצטרפים דווקא לפסח ולא לשאר הקרבנות שאליהם התייחס הרמב"ם בהל' ביאת המקדש, משום שדווקא בפסח יש הכרח לאכול.¹ דא עקא, כבר הקשה הלחם משנה (שם ז, א): 'אמאי גבי אכילה אמרינן דאינו נאכל אלא לטמא והוא הדין לטמא שרץ, וגבי דחיית הטומאה אמרינן דאינו אלא למת בלבד', ונשאר בצ"ע.

ועוד קשה, שחילוק זה נסתר לכאורה מהגמרות בזבחים כ"ב ופסחים ס"ט וע"ט שהובאו לעיל (עמ' רנד-רנה), שנוקטות שטומאת שרץ נדחית בציבור אף כגורם בלעדי לעשיית הפסח בטומאה.² וכשיטת הרמב"ם כתבו גם המאירי

1. בקול הרמ"ז (על המשניות פסחים ט, ד) כתב שכוונת הרמב"ם בלשון 'טמאי מגע טמאות' לטמאים בטומאת מת, שנטמאו באותם אופנים שאין הנזיר מגלח עליהם (יעוין ברמב"ם הל' נזירות ז, ו). ודבריו צריכים ביאור, דלכאורה אין סברה להחמיר בטומאה קלה יותר מטומאה חמורה, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון. ופשט הלשון מורה בעליל שהכוונה לכל הטומאות שמטמאות במגע, ולא לסוג אחר של טומאת מת. והטומאות שהזכיר הרמ"ז אינן טומאות מגע בהכרח. ומלבד זאת, הלשון 'מגע טמאות' כבר נזכרה ברמב"ם (הל' תרומות ז, ח) ביחס לכלל הטומאות שאינן יוצאות מן הגוף. והרמ"ז נדחק לפירושו משום שהניח שלא נדחתה אלא טומאת מת בלבד ולא שאר טומאות מגע, וכהבנת התוס' יו"ט הנ"ל. אמנם לפי האמור בבכורות ל"ג, יש לנקוט שגם שאר טומאות מגע נדחו. וכבר כתב כן בקצרה הכס"מ (הל' קרבן פסח ז, ח). ויעוין עוד במעשה רקח (הל' קרבן פסח ז, ח) שהקשה על הרמ"ז.

2. וביותר קשה מזה על השירי מנחה (לר' יששכר בערל ממיקלאש; פסחים פ, א ד"ה ומתוך) שכתב בביאור דעת הרמב"ם שרק טומאת מת הותרה: 'מאי דגלי החוקה גלי, ומה דלא גלי לא גלי,

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

(יומא ו, ב ד"ה קרבן) והסמ"ג (ל"ת שה ד"ה גרסינן ביומא), שטומאת שרץ אינה נדחית בציבור.

ב. הבנת הצ"ח והסתעפויותיה

א. צ"ח: הרמב"ם סבר שאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ אך שוחטים וזורקים על טבול יום דשרץ, ולכן הצריך טבילה והתיר רק את טומאת מת ולא את טומאת שרץ

הצ"ח (פסחים צ, ב ד"ה והנלע"ד בזה) כתב:

והנלע"ד בזה, דודאי ילפינן קל וחומר: אם טמא מת הטעון הזאה שלישי ושביעי הותר, ק"ו טמא מגע, כדאמרין שם בזבחים. אלא דכיון דסובר הרמב"ם דשוחטין וזורקין על טבול יום דשרץ, אם כן ממילא ליכא למלפיה בק"ו מטמא מת, דשאני טמא מת דלית ליה תקנתא בטבילה, מה שאין כן טמא שרץ דאית ליה תקנתא.

ואין לך בו אלא חידושו, וכביכול אין בחז"ל התייחסות אלא לטומאת מת, ולא היא. ויש להעיר גם על שאר דבריו שם, שלכאורה עירב מין בשאינו מינו בכך שהעמיד את סוגיה בפסחים דמטמאין אחד מהן בשרץ במציאות רחוקה שיש שם סריס שנולדו בו סימני סריס, ללא כל הכרח, וצ"ע. ואולי חל שיבוש כלשהו בהעלאת הדברים על הכתב, וכמבואר שם לעיל מינה (ד"ה ועתה) שקטע זה לא נדפס מכתב היד אלא מדברים שאמר המחבר בעל פה, והשומע (או השומע מהשומע) כתבם מן הזיכרון.

כעין דברי השירי מנחה בביאור מקורו של הרמב"ם, כתב גם בלחמי תודה (הורויץ; דרוש לשבת הגדול תק"ע, דף סז ע"א-ע"ב ד"ה ובוזה): 'מדלא כתיב בהאי קרא דוישלחו מן המחנה טמא שרץ בהדיא, וגם על זה קשה כנ"ל. ולקמן (עמ' רעה) יעוין בשיטת הלחמי תורה בביאור סברתו של הרמב"ם. ויעוין עוד בבית יצחק (יו"ד א, מז, יג; ב, יז בשולי המכתב) שעסק במקורו של הרמב"ם ובסברתו, ואכמ"ל.

ביאור דבריו: עקרונית טומאת שרץ הייתה אמורה להידחות בציבור, אך בפועל היא אינה נדחית, והסיבה לכך היא שאפשר לטבול ולעשות את הפסח בהיתר ללא דחיית הטומאה. והסוגיה בזבחים סברה שאין חילוק בין טמא שרץ לטבול יום דשרץ, ולכן הבינה שאם אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ – ממילא אין לו תקנה, ובציבור עבדי בטומאה, אך הרמב"ם פסק שיש חילוק בין טמא שרץ לטבול יום דשרץ ולכן נקט שטומאת שרץ אינה נדחית בציבור אלא רק טומאת מת.

כעין דברי הצ"ח הללו כתבו אחרונים רבים בדעת הרמב"ם: קרבן חגיגה (גלאנטי; דף יא ע"א), מרכבת המשנה (הל' קרבן פסח ז, א סד"ה גם י"ל כיון) בדרכו השנייה, קרן אורה (זבחים כב, ב ד"ה ולדברי), הר המוריה (הל' ביאת המקדש ד, יב ד"ה לא יתעסקו), יכהן פאר (זבחים כב, ב ד"ה והנה), דרשות מהר"ם (שפירא; דרוש יא ד"ה ובזה יתורץ), וכן אחרונים נוספים שיוזכרו להלן במהלך הדיון בשיטת הצ"ח.

קושי על כך מהבנת הגמרא שהסבור שטומאת שרץ אינה נדחית, סבור ששוחטים וזורקים על טמא שרץ

ואולם, קשה על כך מדברי הגמרא (זבחים שם):

טמא פסול. אמרו זקני דרום: לא שנו אלא טמא שרץ, אבל טמא מת מתוך שמרצה בציבור, מרצה נמי ביחיד. אי הכי, טמא שרץ נמי ליתי בקל וחומר מטמא מת, מה טמא מת שטעון הזאה שלישי ושביעי – מרצה, טמא שרץ שאינו טעון הזאה ג' ושביעי – אינו דין שמרצה! קסברי זקני דרום: מכפרין כמתכפרין, מה מתכפרין טמא מת אין, טמא שרץ לא, אף מכפרין טמא מת אין, טמא שרץ לא. מאי קסברי? אי קסברי: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אמאי לא עבדי ציבור בטומאה? הא כל שביחיד נדחה, ציבור עבדי בטומאה! אלא קסברי: שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

בגמרא מבואר שממה שקבעו זקני דרום שטומאת שרץ אינה דחיה בציבור, מוכח שהם סבורים ששוחטין וזורקין על טמא שרץ. ולכאורה לפי תירוץ הצ"ח קשה להבין את המסקנה הזו, שהרי ייתכן שזקני דרום סברו כרמב"ם, שאין

שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ואעפ"כ טומאת שרץ אינה דחיה בציבור מפני שאפשר לטבול, ועל טבול יום דשרץ שוחטין, וכדמסבר לה הצ"ח בדעת הרמב"ם.

תירוץ הצ"ח הראשון: הגמרא בזבחים מדברת על טמא שרץ שטבל

וכבר עמד בזה הצ"ח, ותירץ בשני אופנים. באופן ראשון: 'ימה שאמרו שם בזבחים דקסברי זקני דרום שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אי בעית אימא אמינא דגם כן היינו טמא שרץ שטבל'.³ דהיינו, שתירוץ הצ"ח לקושי על הרמב"ם – הוא גופא מה שהכוונה הגמרא בזבחים לומר: שהאפשרות לטבול היא הסיבה לכך שלא נדחית טומאת שרץ בציבור. וכן כתבו הקרבן חגיגה (שם) והקרבן אורה.

לכאורה נראה שהבנה זו אינה מרווחת בלשון הגמרא, שהרי פשט הלשון מורה שטמא שרץ היינו ממש, וטמא שרץ שטבל נקרא 'טבול יום דשרץ' ולא 'טמא שרץ'. ובפרט קשה פירוש זה לאור העובדה שמצינו בגמרא במקומות רבים את הלשון 'שוחטין וזורקין על טמא שרץ' (פסחים סט, ב; פ, ב; צ, א),

3. באבן האזל (הל' ביאת המקדש ד, יב אות א) הבין שתירוץ הצ"ח הוא ש'מה דאמרינן בהא דזקני דרום דנילף טמא שרץ בק"ו מטמא מת, היינו טבול יום'. וכן הבין גם הערוך לנר (כריתות י, א ד"ה וזורקין). אמנם, לכאורה מפורש בדברי הצ"ח שהסיבה שהרמב"ם לא קיבל את המורם מדברי הגמרא היא שלשיטתו טמא שרץ יכול לטבול ואז לא יצטרך לדחיית הטומאה, משא"כ לדעת זקני דרום אין תועלת משמעותית בטבילה זו. ומוכח דלפי הגמרא יש להתיר טומאת שרץ בציבור אף ללא טבילה, ולא כתב הצ"ח דטמא שרץ היינו טבול יום אלא בביאור דברי הגמרא לאור הקושי המתעורר מדבריו. ואדרבה, העובדה שהרמב"ם סבר דשוחטין וזורקים על טבול יום דשרץ, היא לדעת הצ"ח הסיבה לכך שלא התיר טומאת שרץ בציבור ללא טבילה, כפי שהתירו זקני דרום. ולכאורה אין בדברי האבן האזל התייחסות לתירוץ הצ"ח העיקרי, שהרמב"ם לא קיבל את העולה מדברי הגמרא בזבחים מכיוון שפסק דשוחטין וזורקין על טבול יום דשרץ. ודן רק בתירוץ הצ"ח לקושי המתעורר מתירוץ זה. וצ"ע. ואולם נראה שכוונת מהר"ם גלאנטי (הובא בשער המלך הל' קרבן פסח ו, ו ד"ה וראיתו) להבנה שהבינו הערוך לנר והאבן האזל בדברי הצ"ח. ויעוין בשער המלך שם שהקשה על תירוץ זה, וקושייתו לא קשה על דברי הצ"ח לפי המתבאר.

ומגופן של הסוגיות מוכח שהכוונה לטמא שרץ שלא טבל, ואכמ"ל. וכן מצינו בהמשך הסוגיה בזבחים (כג, א) שימוש בלשון זו במשמעות של טמא שרץ ממש.

מלבד כל זה, הקשה בשער המלך (הל' קרבן פסח ו, ב ד"ה ולע"ד אחריו) מכך שבגמרא בפסחים (סט, א-ב) מבואר שהדין שטומאת שרץ נדחית בציבור, מקובל גם לדעה הסבורה שאין שוחטין על טמא שרץ אך שוחטין וזורקין על טבול יום דשרץ, ודלא כדברי הצ"ח שתלה את דחיית הטומאה בכך ששוחטין וזורקין על טמא שרץ ועל סמך זה יישב את הקושי על הרמב"ם.

תירוץ הצ"ח השני: הגמרא בזבחים היא כריש לקיש בפסחים, והרמב"ם פסק כר' יוחנן

עוד תירץ הצ"ח:

ואי בעית אימא אמינא דסוגיא דהתם למאן דדריש 'במועדו' ואפילו בטומאה, ועיין בתוס' שם בד"ה אי הכי, מה שכתבו בשם ר"ת, ומעתה הותרו ציבור בטומאה בין טמא מת ובין טמא שרץ. ומה שנדחק ר"ת שם דאם כן אפילו זבים נמי, יש לומר דגלי רחמנא 'לנפש' למעוטי זבין ומצורעין כדאיתא בפסחים ס"ז ע"א, וכיון דמועדו כולל כל טומאות, אין לנו למעוטי מ'לנפש' [אלא] רק הני דחמירי מטמא לנפש, ולא טמאי מגע דקילי.

ביאור דבריו, שלדעת ריש לקיש הלומד מדרשת 'במועדו' שפסח בא בטומאה, אין חילוק בין טומאת מת לשאר טומאות, ונדחית גם טומאת שרץ, וכך סברו זקני דרום. אך למאי דקיי"ל כר' יוחנן, שלמד את הדחיה מ'איש כי יהיה טמא לנפש', איש ולא ציבור – אין נדחית אלא טומאת מת בלבד. ור"ת בתוס' העלה את האפשרות שמ'במועדו' לומדים היתר נרחב יותר מההיתר הנלמד מ'לנפש', אך דחה אותה, מפני שי"אם כן אפילו זב ומצורע' יותרו בפסח הבא בטומאה, וזה וודאי אינו, שהרי אם כל הטומאות היו נדחות בציבור, הייתה הגמרא בזבחים דנה בכולן ולא רק בטומאות מת ושרץ. והצ"ח כתב להשיב על דחייתו של ר"ת, וחדש דזבים מתמעטים מדרשת 'לנפש', אף לריש לקיש שלא דורש דרשה זו לעצם דחיית הטומאה.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

ואולם, לכאורה לא ברור מה היסוד להנחת הצלי"ח ש'במועדו כולל כל טומאות' אף לאחר שמתחשבים בדרשת 'לנפש'. דמה שכתבו תוס' שאם דחיית הטומאה הייתה נלמדת רק מדרשת במועדו היה מקום לומר שנדחות כל הטומאות, אינו מפני שדרשה זו מרבה אותן באופן מפורש, אלא מפני שהיא אינה ממעטת אותן, דלא נאמר בה חילוק בין טומאה לטומאה. וממילא לפי תירוץ הצלי"ח שגם ריש לקיש מתחשב בדרשת לנפש, לא מובן מהיכי תיתי שדרשת במועדו, שבכלל לא נחתה לדון במהות הטומאה הנדחית, תצמצם את כוחה של דרשת בנפש, שכן דנה בכך. ולא בכדי דחו התוס' הבנה זו. ובאבן האזל (הל' ביאת המקדש ד, יב ד"ה כיצד דוחה וכו', אות א) הוסיף להקשות:

מנלן לגמרא למיפרך על זקני דרום, ולומר דהם סברי דילפינן ממועדו וכו'. אין טעם לומר דהרמב"ם סובר להלכה דילפינן מויהי אנשים, והגמרא פריך על זקני דרום משום דהם סברי דילפינן ממועדו.

וכוונתו להקשות בפשטות, שפרט בסיסי זה חסר מן הספר, וקשה להניח שהיה ידוע והיווה בסיס לקושיית הגמרא, ללא שהדבר נזכר. וגם קושיית שער המלך הני"ל עומדת בעינה.

תירוץ שלישי של האבן האזל: הגמרא סברה שטומאה הותרה בציבור והרמב"ם סבר שדחוייה

באבן האזל (שם אות ב-ד) הלך בדרך שלישית בביאור ההבדל בין הגמרא בזבחים (שהוכיחה מכך שטומאת שרץ אינה נדחית בציבור, ששוחטין וזורקין על טמא שרץ) לרמב"ם (שסבר שהיא אינה נדחית בציבור אך אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ): האבן האזל עמד על כך שטמא שרץ הבא לעשות פסחו, יכול לטבול ולהפוך לטבול יום, וכפי שכתב גם הצלי"ח. ומזה הסיק האבן האזל שאם ההלכה היא ששוחטין וזורקין על טבול יום, אזי ההיתר הנלמד מדברי בגמרא בזבחים לטומאת שרץ בציבור, הוא כמ"ד טומאה הותרה בציבור, דלמ"ד טומאה דחוייה בציבור, יש חיוב לעשות כל מאמץ על מנת שלא לדחות את הטומאה.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

כהמשך לזה, כתב האבן האזל שהרמב"ם פסק דשוחטין וזורקין על טבול יום דשרץ (הל' קרבן פסח ו, א), ופסק שטומאה דחוייה בציבור (הל' בית הבחירה ז, כג; הל' ביאת המקדש ד, טו). ממילא, מדברי הרמב"ם עולה שיש חיוב על ציבור טמאי שרץ לטבול, כדי להפוך לטבולי יום ולהיות מוכשרים לקרבן ללא צורך בדחיית הטומאה. והסוגיה בזבחים בהכרח סברה שטומאה הותרה בציבור, ולכן נקטה שגם טומאת שרץ נדחית, ואין חיוב לטבול. וכעין זה כתבו כמה אחרונים עוד לפניו: ר' אברהם תאומים (בהגהה על ספר נחלת יעקב⁴ פסחים צ, א הגהה יב סד"ה רבינו), השמן רקח (לר' אלעזר לעוו; חידושי הלכות על פסחים סו, א; לט ע"ג ואילך בדפי הספר) והטהרת הקדש (זבחים כב, ב ד"ה גמרא קסברו;⁵ נב ע"ג בדפי הספר).

הוכחת האבן האזל שזקני דרום סברו שטומאה הותרה בציבור

ועדיין צריך ביאור מניין ידעה הגמרא שזקני דרום, שאמרו שטמא שרץ אינו מרצה בציבור, סברו שטומאה הותרה בציבור ולא דחוייה, וכעין קושיית ה'מנלן' שהקשה האבן האזל עצמו על הבנת הצ"ח השנייה, וכנ"ל. דלכאורה היה אפשר להבין שזקני דרום סברו שטומאה דחוייה, ואה"נ שטמא שרץ צריך לטבול למ"ד ששוחטין וזורקין על טבול יום דשרץ, וכפי שהתבאר בדעת הרמב"ם. ועל כך כתב האבן האזל (שם ריש אות ב):

דהגמרא סבר דזקני דרום דאמרי 'מתוך שמרצה בצבור מרצה ביחיד', לא שייך ללמוד זה אלא אם טומאה הותרה בצבור, ובזה נימא כיון שאיסור טומאה קילא שהותרה בצבור, גם יחיד אינו מחלל בדיעבד. אבל אי טומאה דחוייה, ועל ידי ריצוי ציץ, וכבר כתבנו למעלה בהל' ז' דאין הציץ מרצה אלא בצבור משום דליכא עבירה, אבל ביחיד דאיכא עבירה אין הציץ מרצה על טומאת הגוף.

וכוונתו למה שכתב לעיל מינה שמפורש בגמרא (פסחים פ, א; זבחים כג, ב; מנחות כה, א) שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא רק על טומאת בשר, והקשה האבן האזל שאם כן, היאך מרצה ציץ על ציבור שנטמאו בטומאת הגוף. ותירץ שכל מה שאין הציץ מרצה, הוא על 'עוון' דטומאת הגוף, אך במקרה

4. לסביו ר' יעקב מליסא, בעל נתיבות המשפט.

5. במקור (מהד' למברג תקנ"ב) מצוין בטעות דף כג במקום כב.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

שהתורה התירה את הטומאה, כגון בציבור, אין הציץ נושא 'עוון', אלא רק מעורר רצון שמים בקרבן הבא בטומאה, וזה שייך אף בטומאת הגוף, ויעוין שם שהאריך בזה. ולפי זה, הקשה האבן האזל שלא מובן מאי 'מתוך שמרצה בציבור מרצה ביחיד', שהרי יש חילוק מהותי בין ציבור ליחיד. ומכך הוכיח שהסוגיה סברה דטומאה הותרה בציבור, ואין ריצויה תלוי בציץ.

האבן האזל הקשה על דברי עצמו, שהרי רש"י (ד"ה מרצה) ותוס' (ד"ה אבל) כתבו להדיא שמדובר על ריצוי ציץ, ולא על טומאה שהתרתה אינה תלויה בציץ, ולכאורה יש ללמוד מזה שהטומאה דחוייה ולא הותרה. ותירץ על פי דברי התוס' (יומא ז, ב ד"ה מכלל), שכתבו שכאשר יש ריצוי ציץ, אין מחזרים אחר אפשרות לעשות את הקרבן בטהרה. ומוכח שלדעת התוס' אף למ"ד טומאה הותרה בציבור, יש צורך בריצוי ציץ, ודלא כשיטת הרמב"ם (ה' ביאת המקדש שם) שתלה את הצורך בציץ בכך שטומאה דחוייה בציבור. ולעולם דווקא לרש"י ותוס' נדרש ציץ אף למ"ד הותרה, אך לרמב"ם לא נדרש ציץ למ"ד הותרה, וישנו היתר שיפה כוחו לחול גם ביחיד ולא רק בציבור.

יישוב הקושי מפסחים ס"ט באופן דומה

לפי דרכו של האבן האזל נראה שיש ליישב גם את הגמרא בפסחים ס"ט, ולומר שגם היא סברה שטומאה הותרה בציבור ולא דחוייה, שהרי נאמר שם בפירוש 'טומאה דאי כוליה ציבורא טמאין נינהו לא מדינן עלייהו אלא עבדי בטומאה יחיד נמי פטור'. ולמ"ד טומאה דחוייה היא בציבור לא מובן למה הציבור אינם מצווים לטבול, שהרי יש להפחית ככל האפשר את הטומאה, וכמבואר לעיל. ובאמת לפי גרסת הדק"ס והר"ח, רבא הוא בעל המימרא בפסחים ס"ט, וביומא (ו, ב) ובפסחים (עט, א) מבואר שרבא סבור שטומאה הותרה בציבור ולא דחוייה.⁶

6. והנה, הרמב"ם כתב שהפסח נאכל לטמאי 'מגע טומאות' ובכלל זה טמא שרץ. ולפי דרכו של האבן האזל, היה להם לטמאים אלו לטבול ולהוריד את טומאתם למדרגה של טבול יום, שהרי טומאה דחוייה בציבור. אך באמת יש חילוק ברור בין הדברים, דלעניין אכילת הפסח אין הבדל בין טמא שרץ לטבול יום, דשניהם טמאים, ולא מצינו שיש חיוב להקטין את הטומאה. ואין הכי נמי שאם היו נטמאים בטומאת שרץ מבעוד יום, היתה עליהם חובה להיטהר, אך השתא

יישוב הקושי מפסחים ע"ט: בטומאת כלי שרת אין חיוב להטבילם משום שמשתמשים בהם לפני הערב שמש

והנה, דין הגמרא דפסחים ע"ט הנ"ל, שבטומאת שרץ של הסכין עושים את הפסח בטומאה, הובא להלכה ברמב"ם (הל' קרבן פסח ז, ט). ולכאורה הרמב"ם מזכה שטרא לבי תרי, בכך שלא הצריך להטביל את הכלים הללו. וכאן אין אפשרות לתרץ שהרמב"ם דחה את הדין מפני שהוא נכון רק למ"ד טומאה הותרה בציבור, שהרי הרמב"ם הביא דין זה בחיבורו.

אמנם נראה שלפי כל המתבאר לא קשיא כלל, שהרי גם אם יטבילו את כלי השרת לא תיפתר בכך שום בעיה, דכלי השרת אינם יכולים לחכות להערב שמש כמו אדם טמא שטובל, מפני שהם נצרכים לעשיית הפסח, ועשייתו ביום. ובהיותם טובלי יום הם מטמאים את בשר הקרבן. ולא דמי לטבול יום ששוחטין וזורקין עליו, והוא בא במגע עם הקרבן רק בליל התקדש חג, לאחר שנשלמה טהרתו. ונמצא שאף למ"ד טומאה דחוייה בציבור, אין סיבה לחייב הטבלתם במקווה. ולכן דין זה מוסכם גם על הרמב"ם.

קושיה ראשונה על האבן האזל: נראה שאין ללמוד מריצוי היחיד אם טומאה בציבור הותרה או דחוייה

ואולם, לכאורה אפשר להבין את הלימוד מרבים ליחיד גם אי נימא שברבים הטומאה רק דחוייה ונדרש ציץ. דהא מעצם העובדה שטומאת ציבור מתרצה בציץ, מוכח שאין היא חמורה כל כך ויש בה צד קולא. שהרי לא מצינו שהציץ מרצה על מחוסר בגדים ועל זר וערל ושאינו רחוף ידיים ורגלים וכו'. וחז"ל בחכמתם הבינו כי גם בטומאת יחיד **בדיעבד** שייך צד קולא זה, והקרבן רצוי וכשר. וסוף סוף, גם לשיטת האבן האזל צריך לומר מעין זה. וממילא אין קושי

שנטמאו רק בלילה, אין חיוב להקטין את רמת הטומאה. ואולם, בגמרא דפסחים ס"ט התייחסו למקרה אחר: שם נאמר שטמא שיכול לטבול מבעוד יום ולאכול פסח בטהרה גמורה, אינו מחויב לעשות כן, וזה לא ייתכן למ"ד טומאה דחוייה בציבור. ולכן הרמב"ם לא היה יכול לקבל זאת.

במה שאמרו זקני דרום דמתוך שמרצה בציבור מרצה ביחיד, ואין הדבר מוכיח שטומאה הותרה בציבור.⁷

ולפי זה הדרה קושיה לדוכתה, שלא ברור מניין ידעה הגמרא שזקני דרום סבורים שטומאה הותרה בציבור, ושאי הדחיה במקרה של טומאת שרץ לא נובעת מכך שטומאה דחיה בציבור ואפשר לטבול, כפי שלכאורה סבר הרמב"ם. וצ"ע.

קושיה שנייה על האבן האזל: לא ברור מדוע כשכל הקהל טמאי שרץ לא הותר לעשות את הפסח בטומאה, והרי גם אם יטבלו לא יהפכו לאלתר לטהורים גמורים אלא רק לטבולי יום

ומלבד זאת קשה, שאם אין חיוב להקטין את הטומאה אלא רק לעבור מטומאה לטהרה, אזי היה לו לרמב"ם להשמיענו שכאשר כל הקהל טמאי שרץ, עליהם לעבוד בטומאה. ומדבריו נראה ברור שרק בטומאת מת ניתן לעבוד ולא בטומאת שרץ. והיינו שאפילו אם רוב הציבור יהיו טמאי שרץ, לפי הרמב"ם לא הותרה טומאתם. וזה מחזיר את הקושי המרכזי למקומו, ומקשה עלינו לקבל את תירוץ האבן האזל.⁸

7. וכבר מצינו במקומות רבים בש"ס דימויים של 'מתוך' ו'הואיל' שמבוססים על כך שצד קולא הקיים במקום אחד (במקרה שלנו: ציבור לכתחילה), משפיע על מקום אחר שאין בו צד קולא זה (במקרה שלנו: יחיד בדיעבד). יעוין למשל בעירובין (יז, ב): 'מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר, מפניהו לכל רוח שירצה'. ובביצה (יב, א): 'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', וכיו"ב שם לגבי הבערה. וביבמות (ז, ב): 'הואיל ואישתרי אישתרי לגבי אחות אשה ולגבי מצורע שראה קרי בשביעי שלו. ובכתובות (ז, א): 'הואיל הותרה מאמר לצורך הותרה נמי שלא לצורך'. והסברה בכל המקומות הללו צריכה ביאור נוסף, אך נראה שהכל נשען על העיקרון של התפשטות צד קולא הקיים. ויעוין עוד בזה באנציקלופדיה תלמודית (ערך הואיל ואשתרי אשתרי), וכן לקמן (סי' יב).

8. ובזה יש להקשות גם על מי שתירץ ברמב"ם שכל האיסור לשחוט ולזרוק על טמא שרץ שלא טבל הוא מדרבנן, אך מדאורייתא שוחטין וזורקין עליו, ולכן לא נדחתה טומאתו (אבי הנחל דרוש טו, נב ע"א; שו"ת נחלת דוד [טעביל] בהקדמה). דסוף סוף במקרה שהכהנים כולם טמאי מגע, היה לו לרמב"ם להשמיענו שטומאתם נדחתה.

וכבר העיר כעין זה בקצרה בספר אברהם יגל (הכהן; הל' ביאת המקדש ד, יב): 'דמי לא איירינן דהכהנים כולן טמאי שרץ, דומיין דהיו זבים, דאפילו כולן, ואפילו הכי קאמר דחייבים מיתה על העבודה'.⁹ וזאת בנוסף לקושי דלעיל, שלא ברור מניין ידעה הגמרא שזקני דרום סברו שטומאה הותרה בציבור ולא דחווה, ואת הלימוד מרבים ליחיד אפשר להבין גם אם סברו שדחווה. וצ"ע.

תירוץ רביעי של העזרת ישראל: טומאת שרץ נדחית רק במישור האישי ולא במישור הכללי

אף בספר עזרת ישראל (פסחים סז, ב ד"ה ובוה מיושב; בדפי הספר דף סו ע"ג) הלך בדרך דומה לדרכו של הצ"ח, והיא שהרמב"ם חילק בין טומאת מת שאין לה היתר מידי טומאת שרץ שיש לה היתר מידי בטבילה, והקשה על כך מהגמרא בזבחים וכפי שהקשה גם הצ"ח, ותירץ באופן אחר את נטייתו של הרמב"ם מדברי הגמרא המרבים טמא שרץ.

תורף דברי העזרת ישראל הוא שבפסח יש שני דינים: חיוב על כל יחיד ויחיד להקריב, וחיוב הקרבה כללי המוטל על כלל ישראל. וכשטומאה דחווה בציבור, משמעות הדבר היא שיש שני מקורות שונים המלמדים שטומאה נדחית בציבור: האחד במישור האישי והשני במישור הכללי. המקור המלמד זאת במישור האישי, הוא הלימוד מ'איש איש כי יהיה טמא לנפשי' – איש נדחה ואין ציבור נדחים (פסחים סו, ב); והמקור המלמד זאת במישור הכללי, הוא מהכתוב 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו' (במדבר ט, ב), וכפי שאמר שמואל (פסחים פ, א):

איתמר, היו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים. אמר רב: אותן טמאי מתים אינן עושין לא בראשון ולא בשני: ראשון לא עבדי – דהוו מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני נמי לא עבדי – כל היכא דעבדי ציבור בראשון, עביד יחיד בשני;

9. ועוד הקשה מהאמור בגמרא (פסחים עט, א) שכשרוב הציבור טמאים, עושים כולם את הפסח כאחד, ולא מקפידים שדוקא הטהורים יעשו אותו. דמזה מוכח שאין מחזרים אחר טהרה. אמנם נראה שדין זה אינו מבטל את גדרי הותרה ודחווה הידועים לנו, ואי משום הא, לא איריא.

ומבואר בגמרא שיש ילפותא מיוחד לדין זה, בין לרב חסדא ובין לרבא.

10. בעזרת ישראל צוין לדף פו ע"א, אך ברור שזו טעות סופר וכוונתו לסוגיה זו.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון, לא עביד יחיד בשני. אמר להו שמואל, זילו אמרו ליה לאבא: ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, מאי עבדת ליה? אמר להו, זילו אמרו ליה: כי הוו כולהו זבין מאי עבדת ליה? אלא, כיון דלא אפשר – לא אפשר, הכא נמי, לא אפשר.

ומעתה, הבין הרמב"ם שהלימוד שטומאה דחיה בציבור מדרשת איש נדחה ואין ציבור נדחים (פסחים סו, ב), הוא לימוד ששייך למישור האישי בלבד, דהא מדובר על 'איש', ורק דרשו שכשיש הרבה אנשים הם אינם נדחים, אך החיוב הנידון הוא חיוב אישי. ואה"נ שטמאי שרץ התרבו מדרשה זו והם כלולים בה. אך כדי למנותם למניין רוב ציבור הקובע אם הפסח ייעשה בטומאה, יש צורך בריבוי טמאי השרץ גם במישור הכללי, ובו הם לא התרבו, משום שמטומאת שרץ אפשר לטבול ולהיטהר עד אכילת הקרבן.

לעומת זאת, הגמרא בזבחים נקטה שגם טומאת שרץ נדחית בציבור, ודלא כהרמב"ם. ובביאור הדבר כתב העזרת ישראל שבהמשך דברי הגמרא בזבחים נאמר שזקני דרום סבורים שאין הכרח שעושי הפסחים יהיו ראויים לאוכלו, ולדידם במקרה של פסח רגיל הבא בטהרה, טמא מת משלח קרבנו ויוצא בכך ידי חובה אף שאינו אוכל ממנו. ובהתאם להגדרות הנ"ל, ניתן לומר שלדעת זקני דרום מתקיים שפיר הדין הכללי של עשיית פסח גם ללא אכילה. ולכן הוא מתקיים שפיר בטמאי שרץ, גם אם לא יטבלו ולא יאכלו. ולפי זה לחדש יצא, שלדעת זקני דרום בגמרא בפסחים, אפילו רוב זבים עושים פסח ראשון בטומאת זיבה, אלא שאין אוכלים אותו. ולפי זה מבואר היטב מדוע הרמב"ם נטה מדברי זקני דרום, שהרי הוא פסק שטמא מת אינו משלח קרבנותיו בסתם פסח הבא בטהרה (ה' ביאת המקדש ב, יב; ומבואר שם בכס"מ שזה כריש לקיש ודלא כזקני דרום), וכן פסק שרוב זבים נדחים ואינם עושים פסח בטומאה (ה' קרבן פסח ז, ד).

ואולם, לכאורה יש בהסבר זה כמה קשיים: ראשית, עצם פיצול מצוות הפסח לשני דינים שונים הוא דבר מחודש, ומפשטות דברי חז"ל והרמב"ם לא משמע כן. וקשה לראות בדברי שמואל יסוד לפיצול זה, דלכאורה הוא רק טען

שמתבקש שיהיה קיום לפסח גם במצב כזה, וטענתו נענתה על ידי רב. ולא נאמר בדבריו שישנו דין נוסף בפסח. שנית, פיצול זה מוליד את המסקנה שכאשר נאמר בנוגע לטומאת שרץ שדווקא יחיד נדחה ואין ציבור נדחים, הדבר לא נאמר אלא מדין החיוב האישי, אך בא המישור הכללי שבו לא נאמרה ילפותא, וגורם לכך שציבור טמאי השרץ כן נדחים ואינם עושים את הפסח בטומאה. וזה אינו במשמע כלל. והעזרת ישראל (שם ריש ע"ג) נדחק ופירש את האמור בגמרא בפסחים ס"ט שציבור טמאי שרץ אינם נדחים אלא 'עבדי בטומאה', שאין הכוונה שממש עושים בטומאה, אלא ציבור זה רק משלחים קרבנותיהם בלי לגעת בהם ובלי לאכול אותם, ובלשונו: 'האי 'עבדי בטומאה' הוא לשון מושאל, ואין הכוונה שהטומאה נדחית אצלם כמו שאר טומאת מת, אלא הכי קאמר, שהן עושין הפסח אע"פ שהם טמאין. דהיינו, שמשלחין פסחן ושוחטין וזורקין עליהן אע"פ שעדיין לא היוזו'. ולכאורה זהו דוחק גדול בלשון הגמרא. שלישית, לפי העזרת ישראל יוצא שמחד גיסא, טמאי השרץ אינם זכאים לעשות ולאכול את הפסח בטומאה, משום שבידם להיטהר; ומאידך גיסא, הם כן זכאים לשלוח קרבנם מבלי לאוכלו. והדבר מעורר קושי: אם מתחשבים ביכולתם לטבול, מדוע אין מחייבים אותם לטבול, ולערב להיטהר טהרה גמורה ולאכול את פסחם בטהרה? רביעית, הקביעה שלזקני דרום גם טומאת זיבה נדחית בציבור היא מחודשת מאוד, ולכאורה אין לה ביסוס של ממש בלשון הגמרא.

ג. הבנות נוספות בדעת הרמב"ם

ב. מרכבת המשנה בדרכו הראשונה: הרמב"ם סבר שמן התורה שוחטין וזורקין על טמא שרץ ולכן טומאתו אינה נדחית

לעיל צוין שבמרכבת המשנה (ה' קרבן פסח ז, א) בדרכו השנייה כתב כדברי הצ"ח. בדרכו הראשונה כתב הסבר אחר בדעת הרמב"ם, שמן התורה שוחטין וזורקין על טמא שרץ ורק חכמים מנעו מכך, ולכן יוצא שטומאת שרץ אינה נדחית בציבור:¹¹

11. למקורות נוספים שכתבו כעין זה, יעוין בשער הקרבן (פ"א הערה 15).

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

מה שכתב רבנו אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, היינו מדברי סופרים, גזרה שמא יפשע, משום הכי צריך שיטבול. ולפי זה, יש לומר דוקא בפסח הבא בטוהרה אין שוחטין וזורקין עליו עד שיטבול, מה שאין כן הבא בטומאה דנאכל לטמא שרץ, שוחטין עליו עד שלא יטבול [...].
ולפי זה סובר דאין שוחטין וזורקין אטמא שרץ מדרבנן, משום גזרה שיפשע ולא יטבול, ודלא כרב דס"ל בדף צ' דמדאורייתא לא חזי, ושפיר כיון דדבר תורה חזי, לא חשיב כל שביחיד נדחה, ושפיר אין טומאת שרץ דחיה בצבור.

דא עקא, שלא ברור מנא ליה למרכבת המשנה שהרמב"ם סבר שרק מדרבנן אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ועוד יותר קשה מדוע נטה הרמב"ם מדברי רב שציינן להם המרכבת המשנה. ובגמרא (צ, ב) מבואר שהייתה הוה אמינא להבין בדעתו של רב שרק מדרבנן אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וכפי שהציע המרכבת המשנה, אך למסקנה אין להבין כן בדעת רב. ואם כן, לא ברור מדוע הרמב"ם הלך בדרך זו. ויעוין בשערי היכל (זבחים מערכה נב), ואכמ"ל.

ג. מעשה רקח: לאכילה אין תחליף ולכן הותרה, לכניסה לעזרה יש תחליף ולכן לא הותרה

במעשה רקח (הלך קרבן פסח ז, ח) כתב:

בענין האכילה נמשך רבינו על הסוגיא דבכורות, דמחלק בין טומאה יוצאה מגופו לאין יוצאה מה שאין כן **לענין העבודה וההכנסה לעזרה**, דלא נפקא לן זה אלא מדברי ר' אליעזר, ומיניה נשמע לת"ק. וכי היכי דר' אליעזר פטר בכולן, גם ת"ק נימא דמחייב בכולן, דבענין זה לא חילקו בין טומאה יוצאה מגופן לאין יוצאה, ומכל שכן דמתפיס לחומרא באיסור כרת עדיף. והיכא דאתמר אתמר וכי, שבענין האכילה יש להקל, שהרי מתחילתו לא בא אלא לאכילה, כדתנן במתניתין וכמו שכתב רבינו כאן, והוא דבר בלתי אפשרי, שהרי אריה הוא דרביע עליה לאכול. מה שאין כן העבודה וכניסה לעזרה, יכול הוא לימנות על הפסח ולא יכנס ולא יעבוד, שהרי לא היה נכנס בכל פסח אלא איש אחד בעד כל בני החבורה, כמו שכתב רבינו לעיל: ומשלחין אותו ביד אחד לשחוט עליהן. ואין זה פלא, שהרי טמא שרץ וכיוצא אף שעדיין לא העריב שמשן, שוחטין עליהם ואוכלים. ואילו לענין עבודה וכניסה לעזרה, חייבים מיתה, כמו שכתב

רעא

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

רבינו שם ה' ד' ופ"ג ה' י"ד, אף דשמשא ממילא ערבא. אם כן השכל מקבל דבר זה, ונכון הוא. וכן נראה שהבין המבי"ט ז"ל בקרית ספר, עיין עליו.

המעשה רקח מיישב שבאופן עקרוני ההיתר תקף גם בטומאת שרץ ולא רק בטומאת מת, אלא שבפועל קיים חילוק בין העשייה לאכילה: בעשייה אין חובה על כל אדם להימצא בעזרה, ולכן אין לטמאי השרץ היתר, אך האכילה היא חובה על כל אדם, ולכן היא הותרה גם לטמאים.

דא עקא, לכאורה לא ברור כיצד דברים אלו מהווים יסוד לחילוק בין טמאי מת לטמאי שרץ. וממה נפשך: אם יש לצמצם את העשייה לטהורים בלבד, אזי כשם שהדבר אוסר על טמאי שרץ לבוא לעזרה, כך הוא אוסר על טמאי מת לבוא לעזרה. ועוד, שהשאלה אם טומאת שרץ נדחית בציבור אינה נוגעת רק לדינו של טמא שרץ שרוצה להיכנס לעזרה לעשיית הפסח, אלא גם לשאלה כיצד לנהוג במקרה שרוב ישראל טמאים בטומאת שרץ, או שנוצר רוב טמאים המורכב מטמאי מת וטמאי שרץ, ומדברי הרמב"ם נראה שטמאי השרץ אינם עושים בטומאה כלל אלא דינם כזבים שבכל מקרה אין שום היתר לטומאתם, ולזה לכאורה אין ביאור בדברי המעשה רקח.¹²

האור שמח (ה' ביאת המקדש ד, יב) הלך בדרכו העקרונית של המעשה רקח, והוסיף והסביר מה ההבדל בין טמא מת לטמא שרץ: ההלכה היא שטמא שרץ משלח קרבנותיו (מלבד פסח), ואילו טמא מת אינו משלח קרבנותיו (ה' ביאת המקדש ב, יב). לפיכך, רק טמא מת זקוק לדחיית טומאתו בציבור ולא טמא שרץ. ולפי זה המשיך האור שמח וכתב:

12. בשולי הדברים יש להעיר שמה שכתב שמדברי ר' אליעזר נשמע לת"ק, אינו מוכרח. כוונת המעשה רקח לדברי המשנה (פסחים צה, ב): 'הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו פטורין מכרת; ורבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש'. המעשה רקח דייק מר' אליעזר וודאי פוטר גם טמאי שרץ שנטמאו, שת"ק מחייב טמאי שרץ שנטמאו. אך דיוק זה אינו מוכרח כלל, ובאותה מידה ניתן היה לדייק מכך שר' אליעזר בוודאי פוטר טהורים גמורים, שת"ק מחייב אותם, וזה בוודאי אינו. ואין למדין מה שלא נאמר ממה שנאמר.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

אמנם בהיו הכהנים טמאים לא שנה בין טומאת שרץ לטומאת מת, דכל טומאת מגע שריא רחמנא, וכמו באכילת פסח.

לדברים אלו נטה להסכים באבי עזרי (ה' ביאת המקדש ד, יד סד"ה לעיל¹³), ואולי אף המעשה רקח לכך נתכוון.

דא עקא, לכאורה במקום שבו הגביל הרמב"ם את הדחיייה לטומאת מת בלבד (ה' ביאת המקדש ד, יב), מבואר להדיא שמדובר גם על כהנים טמאים ולא רק על ציבור טמא, שהרי כתב:

כיצד דוחין את הטומאה, הגיע זמנו שלאותו קרבן, והיו רוב הקהל שמקריבין אותו טמאין למת, או שהיו הקהל טהורין והיו הכהנים המקריבין אותו טמאים למת, או שהיו אלו ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים במת, הרי זה יעשה בטומאה, ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד, ויכנסו כולן לעזרה. אבל הטמאים בטומאה אחרת, כגון זבין וזבות ונדות וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן, לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואף על פי שנעשה בטומאה. ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה, חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה, שלא נדחית אלא טומאת המת בלבד.

הרי שמלבד אזכור ה'התעסקות' שבפשטות מתייחס לכהנים ולא לזרים, הרמב"ם כתב להדיא שמדובר גם במציאות של טומאת כהנים; וכך דן להדיא בחיוב מיתה על העבודה, ואם מדובר בזר הוא חייב מיתה אפילו אם אינו טמא כלל (ה' ביאת המקדש ט, א). וצ"ע.

13. בהמשך דבריו (ד"ה אולם) הקשה האבי עזרי על האור שמח מהדין דאין ציבור מתים, ואפילו אם רוב הציבור מתו מקריבים קרבן ציבור, ואם כן, מדוע כשרוב הציבור נטמאו עושים בטומאה ולא מתעלמים מטומאתם כפי שמתעלמים ממיתה רוב ציבור. ע"כ. ולכאורה יש לחלק בין מיתה לטומאה, והפה שאמר שאין ציבור מתים הוא הפה שאמר שטומאה דחוייה בציבור, ואין הכרח להשוות את השונים ולהאחיד את גדריהם. ולכאורה פשוט שאינו דומה המת שהוא כמאן דליתא ומתחשבים רק בנשארם החיים ולא בו, לטמא שהוא לפנינו ומתחשבים בו. ומרוב פשטות הדברים, חוששני שלא ירדתי לסוף דעתו של האבי עזרי. וצ"ע.

ד. שמחת עולם: כל טומאות מגע נדחות בציבור, ורק עיסוק הטמאים והטהורים כאחד ייחודי לטומאת מת

בספר שמחת עולם (לאגו; על הרמב"ם הלי' ביאת המקדש ד, יב) כתב שהרמב"ם לא נתכוון להוציא מן הכלל את שאר טומאות מגע ולהתיר רק טומאת מת. ולא נתייחדה טומאת מת אלא לעניין זה שיתעסקו בקרבן הטמאים והטהורים כאחד, שזה מתקיים רק בטומאת מת, ואילו בשאר טומאות מגע יעסקו בקרבן רק הטהורים.

ואולם, לכאורה קשה למצוא את הביסוס לדברים בלשון הרמב"ם. בהלכות ביאת המקדש הוא אינו מזכיר כלל שאליבא דאמת גם שאר טומאות מגע נדחו, וקשה לומר שכל החילוק בין טומאת מת לשאר טומאות מגע הוא לעניין עשייה על ידי טמאים כאשר הטומאה כבר נדחית. ועוד קשה שלא ברור מה המקור לחילוק זה, והיכן שמענו שכאשר נדחו שאר הטומאות, באמת אין לעשות על ידי טמאים אלא דווקא על ידי טהורים. והשמחת עולם כתב שמקור הדברים ברמב"ם (הלי' קרבן פסח ז, א¹⁴), ששם כתב שיקריבו הטהורים עם הטמאים ודבר זה בטומאת המת בלבד. ואולם מלשון הרמב"ם נראה פשוט לכאורה שהוא מדבר על עצם הדחייה ולא על השאלה המשנית האם רק הטהורים יעבדו או גם הטמאים, דלשונו היא: 'אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם טהורים', ומפורש יוצא מדבריו שהחידוש שבא להשמיע בטומאת מת הוא ש'אינן נדחין', וקשה מאוד לומר שגם טומאות נוספות אינן נדחות. וכל כי האי, הוה ליה לרמב"ם לפרש דבריו. ולא ייתכן שהרמב"ם בהלכות ביאת המקדש השמיט לגמרי את הדין ששאר טומאות מגע דחיות בציבור, ורק השמיע את הדין הצדדי שכאשר טומאה נדחית בציבור, רק בטומאת מת אפשר גם לעבוד בטומאה ואילו בטומאות מגע אחרות צריך לעבוד בטהרה. ועוד קשה שגם לשיטה זו, היה לרמב"ם להשמיענו שאם עכ"פ אין טהורים, יעשו בטומאה. ועוד קשה שהשמחת עולם תלה את דבריו בכך שהרמב"ם פסק כרב חסדא ולא כרבא (פסחים עט, א), ולא ברור מדוע שהרמב"ם יחרוג מכלל ההוראה שהלכה כבתראי. וצ"ע.

14. כצ"ל, ובנדפס צוין בטעות לפ"ז ה"ח, כנראה עקב דמיון האותיות א' וחי' בכתב המכונה 'כתב רש"י'.

ה. לחמי תודה: עבודה בטומאה היא רק דין בגברא, ואכילה בטומאה היא גם בחפצא

לעיל (עמ' רנט הערה 2) הובאו דבריו של הלחמי תודה בנוגע למקורו של הרמב"ם. בהמשך דבריו (שם ד"ה ואולם) ביאר הלחמי תורה את סברתו של הרמב"ם, לחלק בין עבודה שהותרה רק לטמאי מת לאכילה שהותרה גם לטמאי שרץ, והאריך בביסוס דבריו ובהסברתם, וכאן תובא רק תמצית דתמצית דבריו: בעבודה, ההיתר הוא רק בגברא שעובד בטומאה. לעומת זאת, באכילה ההיתר הוא גם בחפצא של בשר הקרבן הנאכל. משמעותו של הבדל זה היא שבעבודה ההיתר עוקר לגמרי את הטומאה, ואילו באכילה הוא רק דוחה אותה. ומכיוון שכך, הרי שבנוגע לעבודה יש להשיב על הלימוד מטמא מת לטמא שרץ, דמה לשרץ שכן מטמא בכעדשה (וכעין מה שאמרו בשבת כז, א), ואילו באכילה אין להשיב, מכיוון שלא באו לעקור את הטומאה, ולכן אין פירכא בכך ששרץ מטמא בכעדשה. ע"כ התמצית דתמצית.

לכאורה יש כמה קשיים בהסבר זה: ראשית, לדין קיי"ל שטומאה דחוייה בציבור ולא הותרה, כך שגם בעבודה אין מדובר בעקירה גמורה רק אלא בדחייה. שנית, הפירכא מכך ששרץ מטמא בכעדשה לא נזכרה כלל בדברי חז"ל בהקשר שלנו, וקצת קשה לבסס עליה את ההבנה בדבריהם. שלישית, הטענה שהחילוק בין עקירה גמורה של הטומאה ובין דחייה זה הוא שקובע אם לפרוך דמה לשרץ שכן מטמא בכעדשה, היא טענה מחודשת ואינה מבוססת בדברי חז"ל, וגם בסברה היא איננה מוכרחת כלל. רביעית, המקור המרכזי שהובא בדבריו לחלוקה בין עבודה לאכילה הוא דברי התוס' (מנחות טו, א ד"ה ור' יהודה), שבאו לבאר בזה מדוע טומאה נדחית בציבור רק לעבודה ולא לאכילה, ולכאורה אין לזה שייכות לנידוננו, שהרי הפסח לא רק קרב בטומאה אלא גם נאכל בטומאה (פסחים עו, ב), ובשונה משאר הקרבנות שאליהם התייחסו התוס'.

ו. יד יוסף: דחיית טומאת שרץ תלויה במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש במקור הדין שפסח דוחה טומאה

בקונטרס יד יוסף (בסוף ספר מלאת אבן [קוזק]; דף סב ע"א - סג ע"ב בדפי הספר) כתב שדחיית טומאת שרץ אינה מוסכמת אלא תלויה במחלוקת אחרת בעניין מקור הדין שפסח דוחה טומאה. כך נאמר בגמרא (פסחים סו, ב - סז, א):
אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת, דדחו טומאה מנא לן? אמרי: כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת, הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה, ופסח גופיה מנא לן? **אמר רבי יוחנן: דאמר קרא 'איש איש כי יהיה טמא לנפש', איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחין לפסח שני, אלא עבדי בטומאה.** אמר ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: אימא איש נדחה לפסח שני, ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני. **אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: מהכא: 'וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש'.** יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין, ואני אומר: אם טמאי מתים משתלחין, זבין ומצורעין לא כל שכן? אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין. ואיזה, זה פסח הבא בטומאה.

אמר אביי: אי הכי, לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע, ואני אומר: זב משתלח - מצורע לא כל שכן. אלא: יש לך שעה שמצורעין משתלחין ואין זבין וטמאי מתים משתלחין, ואיזה, זה פסח הבא בטומאה. וכי תימא הכי נמי, והתנן: פסח הבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו פטורין.

אלא אמר אביי: לעולם מקרא קמא. אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא, לנפש למה לי? וכי תימא: האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני, אבל שאר טמאין לא, והתניא: יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובוועלי נדות מניין? תלמוד לומר איש איש, לנפש דכתב רחמנא למה לי? אלא הכי קאמר: איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחה לפסח שני, אלא עבדי בטומאה. וכי עבדי ציבור בטומאה, בטמא מת, אבל שאר טומאות לא עבדי.

אביי הקשה על דרשתו של ריש לקיש שלפיה יש לרבות גם זבים לעשיית פסח, וזה מנוגד לדברי המשנה האוסרת על זבים לאכול מן הפסח הבא בטומאה.

פסח לה' | סימן ט
שיטת הרמב"ם בהגדרת הטומאה שדחיה בציבור

ואולם בהמשך הסוגיה (סז, ב) נאמר שיש בבעל קרי חומרה על פני מצורע, שבעל קרי מטמא בכלשהו. וכתב היד יוסף:

ולפי זה לא קשה מאי דאמר אביי: 'אם כן לימא נמי יאמר זב' וכו', דהא בשניהם יש חומר מה שאין בחבירו, ושקולין הן. אם כן, ילפותא דר' שמעון בין לקיש לא נדחית לגמרי, ודבריו קיימין לדברי חכמים דקיי"ל כוותייהו [...] נמצא דיש מקום למילף הא דטומאה נדחה או הותרה בציבור, או מוישלחו או מ'איש איש'. ונפקא מינה ביניהם, דאם נילף מ'וישלחו', גם טמאי מגע נדחה להם הטומאה, דהא פריך הש"ס מאי חומר דזב כו', אדרבה, טמא מת חמור כו', אמר קרא טמא וכל טמא לרבות טמא שרץ כו', עיין שם. אם כן, הוא הדין אם נילף מיניה כר' שמעון בן לקיש: יש לך שעה שזבין כו', ואין טמאי מת משתלחין, הוי נמי בכלל טמא שרץ דמרבינן מ'וכלי, אבל אם נילף מאיש איש, אין לך לרבויהי טמאי שרץ.

ואין לומר דאתי בקל וחומר, כדאיתא בזבחים דף כ"ב עיין שם וכפירש"י, זאת לא ס"ל להרמב"ם. וטעמו, דמדלא כתיב 'וכלי לרבויהי אלא טמא לנפש לבד, דבר הלמד מעניינו הוא, דכתיב 'אנחנו טמאים לנפש אדם', ועוד, מדבעלמא כתיב 'וכלי לרבויהי טמאי שרץ, על כרחך כאן טמא נפש דוקא, ולא שאר טומאות מגע. והא דזבחים שם וכל הני סוגיות דמוכחא דגם לטמאי מגע נדחה להם הטומאה בציבור, אזלי להנך תנאי דילפי דבציבור נדחה טומאה מוישלחו כו', דהתם כתיב כל לרבויהי [...] והרמב"ם נראה לו לפסוק דנפקא לן מ'איש איש', כדמייתי האי קרא פ"ד מהל' ביאת המקדש ופ"ז מהל' קרבן פסח, משום דהוא ר"ש מפיך ליה מוישלחו לחילוק מחנות, והכי פסק פ"ג מהלכות ביאת המקדש.

כלל דבריו: דרשת ר' יוחנן מרבה רק טומאת מת, והסוגיות שריבו טומאת שרץ אתו כריש לקיש שדרש ממקור אחר את היתר טומאה בציבור, ולכן הרמב"ם לא קיבל אותן להלכה.

ואולם, לכאורה יש כמה קשיים בהסבר זה: ראשית, מסתימת הגמרא בשלוש הסוגיות שמבואר בהן שטומאת שרץ הותרה בציבור, נראה שההיתר אינו תלי בפלוגתא, ובוודאי שאינו כריש לקיש במקום ר' יוחנן, והרי כלל הוא שבמחלוקותיהם אלו הלכה כר' יוחנן, כמבואר במקורות רבים (ובכללם תוס' פסחים לו, ב ד"ה דכולי; מרדכי ב"מ סי' שא בשם ר"ת; הליכות עולם [לר']

רעז

ישועה הלוי] ה, ב, ג; של"ה כללי התלמוד, תסה; גופי הלכות ה, ה, קנח; יד מלאכי כללי התלמוד, רלג; ועוד רבים), ואם כן, לא מסתבר שבשלושה מקומות שונים הגמרא תנקוט בסתמא כדעת ריש לקיש. שנית, אם אכן בשלושה מקומות שונים נקטה הגמרא בסתמא כדעת ריש לקיש, לכאורה יש לראות בזה הכרעה כשיטתו, הגוברת על הכלל שהלכה כר' יוחנן מריש לקיש. שלישית, לכאורה מה שכתב היד יוסף שאין ללמוד מטמא מת לטמא שרץ בק"ו משום שלא נאמר 'וכלי לרבווי, אינו מובן, דמה ענין לשון 'וכלי לק"ו, והרי ברור שלימוד בק"ו הוא לימוד שונה לחלוטין מאשר דרשת 'וכלי, וצ"ע.

ז. מקדש דוד: חילוק בין פסח לשאר קרבנות

המקדש דוד (קדשים, קונטרס אחרון ה, ה; במהד' מכון המאור פרק ה ס"י ט עמ' שט-שי) הבין בדעת הרמב"ם שמחלק בין פסח לשאר הקרבנות. דא עקא, לכאורה הבנה זו נסתרת מדברי הרמב"ם (הל' קרבן פסח ז, א), שבהתייחסותו לקרבן פסח הפנה להלכות ביאת המקדש ונסמך על דבריו שם. וכבר עמד על כך המהדיר למקדש דוד (מהד' עליאש; הערות מנחת מרדכי, הערה ח), ונשאר בצ"ע. וגם בהר המוריה (הל' ביאת המקדש ד, יב סד"ה והיו) הציע ושלל את הכיוון הזה, יעו"ש. ונראה שהמקדש דוד לא בא בדבריו אלא לבאר את דברי הרמב"ם בפ"ז ה"ח, ולא את דברי הרמב"ם בפ"ז ה"א. ולא בא אלא לומר שהיתר האכילה בטומאת שרץ הוא ייחודי לפסח. ואין בדבריו ניסיון ליישב את עיקר קושיית הלח"מ.

ח. מרכבת יוסף: דחיית הטומאה היא מדין עשה דוחה לא תעשה

ובמרכבת יוסף (סי' ו-ז) האריך טובא לדון בדברי הרמב"ם, ותירץ שיסוד הדין שטומאה דחוייה בציבור הוא מדין עשה דוחה לא תעשה, ולפי זה חילק בין דחיית טומאת שרץ לדחיית טומאת מת, יעוין שם. ואולם מדברי הגמרא (פסחים סו, ב - סז, א) נראה שדין טומאה דחוייה בציבור הוא חידוש שחידשה התורה, והוא נלמד מילפותות שונות ולא מהכלל דעשה דוחה לא תעשה. ובאמת נראה שהסיבה שהוצרכנו לילפותות אלו היא שלא שייך לומר עשה דוחה לא תעשה כשהתורה ציוותה לקיים מצווה דווקא באופן מסוים, וכפי שהתבאר לעיל (עמ' רמח-רמט).

ט. ר' אריה לייב מאלין: חילוק בין שני דינים של פסול שקיימים בקרבן שנעשה בטומאה: טומאת הכהן שעבד, וטומאת בשר

בחידושי ר' אריה לייב מאלין (ב, ט) כתב בביאור דברי הרמב"ם, שבפסול עבודת כהן טמא ישנם שני דינים: דין אחד שאם עבד מי שפסול לעבודה, עבודתו פסולה; ודין שני שקרבן טמא הוא פסול. והקביעה שלא נדחית בציבור אלא טומאת מת, לא נאמרה אלא בנוגע לדין השני. דחידשה התורה שיש חילוק בין טומאת מת לשאר הטומאות. אך בדין הראשון אין מקום לחלק בין הטומאות, דפסול טומאה הוא כמו פסול זרות, שאין מקום לחלק בו בין סוגים שונים של זרים. ולפי זה כתב:

נראה דמה שנוגע לאכילת הפסח, בזה לא שייך כלל שם טומאה, ורק פסול גברא דטמא איתא, ולא שייך כלל לחלק בין טומאת מת לשאר טומאות, ורק שייך לחלק מחמת חומר טומאה היוצא מגופו.

ואולם, נראה שאף אם נקבל את הקביעה שיש שני דינים בפסול עבודת כהן טמא (ויעוין שם שיישב קושי אחר שקיים בדברי הרמב"ם לפי קביעה זו), יהיה קשה ליישב את דברי הרמב"ם על פי זה. דלא ברור מדוע החידוש שיש חילוק בין סוגים שונים של טומאות יכול להיאמר בנוגע לדין השני ולא יכול להיאמר בנוגע לדין הראשון. וטומאה שונה מזרות, דבטומאה מצאנו שהתורה חילקה בין חומרות שונות וסוגים שונים של טומאה, ולא מצאנו כזאת בדין זרות. ועוד קשה שלכאורה גם באכילה שייך הדין הראשון, דאלמלא הדין דטומאה דחוייה בציבור, היה כאן פסול גם מצד טומאת הגוף של האדם האוכל, ולא רק מצד טומאת הבשר. ומלבד כל זה, הרי הקביעה שלא הותרה אלא טומאת מת היא גזירת הכתוב, ולא נלמדה מסברה. ומהיכא תיתי שקביעה זו שייכת רק לדין השני הנ"ל ולא לדין הראשון הנ"ל. ומלבד כל זה, לכאורה אין בדברים יישוב לקושי מהגמרות שמהן נראה שגם בעבודה ההיתר אינו בלעדי לטומאת מת אלא גם לטומאת שרץ.

י. מבית עבדים: חילוק בין מהות הדחיה בעבודה בטומאה למהות הדחיה באכילת פסח בטומאה

בספר מבית עבדים (סי' לא במהד' תשס"ט וסי' סט במהד' תשי"ע¹⁵) כתב ליישב שישנן שתי דרכים להבין את הדין שהפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה: ניתן להבין שבפסח יש דין מיוחד שהטומאה נדחית גם אצל איסור האכילה בטומאה, וניתן להבין שאין דין מיוחד בדחיית הטומאה אלא שאכילת הפסח נחשבת עבודה. הרמב"ם הבין כאפשרות הראשונה, שבפסח מתחוללות שתי דחיות שונות: האחת בעבודה בטומאה והשנייה באכילה בטומאה. ולכן יש גם חילוק בין שני הדינים הללו בגדרי הטומאה שנדחית.

ואולם לא ברור כיצד הדברים מיישבים את דברי הרמב"ם. דאף אם נבין שמדובר על שני דינים שונים: האחד בעבודה והשני באכילה, עדיין אין בזה הסבר מדוע בעבודה נדחתה רק טומאת מת ואילו באכילה נדחו גם שאר טומאות מגע. דממה נפשך, אם הדין דטומאה דחיה בציבור נאמר רק בטומאת מת, היה צריך לדון כן גם כשמדובר על אכילת הפסח. ואם הוא נאמר בכל טומאות מגע, היה צריך לדון כן גם כשמדובר על העבודה. ופשוט שאין בזה יישוב לקושי מהגמרות השונות.¹⁶

15. הדברים נדפסו גם בספר הזיכרון קרני ראם, ליקווד תשס"ה, עמ' רל-רלה.
16. ובספר הליקוטים (הל' קרבן פסח ז, א) הובאו דברי הבן אריה (כנראה הכוונה להגהותיו על הש"ס, אך לא צוינו מסכת ודף, ולא הצלחתי לאתר את הדברים במקורם) שכתב שאכילה קלה מעבודה, דהא באכילה שמענו פטור לזבים ומצורעים שאכלו מפסח הבא בטומאה ואילו בעבודה או כניסה לעזרה אין פטור כזה. ואולם הדברים נלמדו מגזירת הכתוב, ולכאורה הם אינם עניין לנידון דידן. ולא היה לו לרמב"ם לחדש דין על סמך הבדל ברמת החומרה שקיים בזבים ומצורעים. ויעוין עוד בלחם יהודה (הל' קרבן פסח ז, א) ובנזר הקודש (ראזין; מנחות קמה, ג אות י), ואכמ"ל.

סיכום הדרכים העיקריות בביאור שיטת הרמב"ם

הרמב"ם כתב בהל' ביאת המקדש ובהלכות קרבן פסח שאין נדחית בציבור אלא טומאת מת ולא שאר טומאות מגע, ועל כך הוסיף שכאשר הפסח נעשה בטומאה, רשאים הטמאים בטומאות מגע לאכול ממנו.

דברי הרמב"ם הללו עוררו שני קשיים עיקריים: (א) בשלוש סוגיות שונות מבואר שגם טומאת שרץ נדחית בציבור ולא רק טומאת מת. (ב) לא ברור מה המקור או הסברה לחילוק בין עצם הדחייה שמוגבלת לטומאת מת בלבד ובין הצטרפות לפסח הבא בטומאה שמורחבת לכל טומאות מגע.

מצאנו באחרונים עשר דרכים להתמודד עם הקשיים הללו: הדרך העיקרית היא דרכם של הצ"ח וסיעתו, ולדידם הרמב"ם מסכים שמבחינה עקרונית טומאת שרץ ושאר טומאות מגע אינן חמורות יותר מטומאת מת, והיא ראויה להידחות בציבור, אלא שבפועל הטמא בטומאות אלו יכול לטבול ולהפוך מטמא לטבול יום, שההלכה היא ששוחטים וזורקים עליו אפילו בפסח הבא בטהרה, ולכן עליו לטבול וטומאתו אינה נדחית. דרך זו מובנת בסברה, אך לכאורה קשה ליישב על פיה את הקושי מהסוגיות שבהן נאמר שטומאת שרץ נדחית בציבור.

דרכים נוספות בביאור שיטת הרמב"ם: **מרכבת המשנה**: הרמב"ם סבר שמן התורה שוחטים וזורקים על טמא שרץ ורק חכמים אסרו זאת, ולכן טומאה זו אינה נדחית בציבור. לכאורה קשה שמפשוטות הרמב"ם אין נראה כן. **מעשה רקח**: הרמב"ם חילק בין האכילה שאין לה תחליף וכל יהודי חייב בה ובין כניסה לעזרה שיש לה תחליף ואינה חייבת להיעשות על ידי הטמא דווקא. לכאורה קשה ששיטת הרמב"ם היא לחלק בין האכילה ובין עצם עשיית הפסח, ולא בין האכילה ובין כניסה לעזרה, וזה לכאורה אינו מיושב בדברי המעשה רקח. **לחמי תודה**: עבודה בטומאה היא דין בגברא ואכילה בטומאה היא גם בחפצא, והבדל זה משליך על היכולת ללמוד מטמא מת לטמא שרץ. לכאורה קשה שאין בהבדל זה מצד עצמו כדי להשליך על היכולת ללמוד, ויש להשיב על דברי הלחמי תודה בעניין זה. **יד יוסף**: דחיית טומאת שרץ תלויה במחלוקת ריש לקיש ורי' יוחנן במקור הדין דפסח דוחה טומאה. לכאורה קשה על עצם

דבריו, וכן קשה שאם אכן כך אזי היה לרמב"ם להכריע כריש לקיש ששלוש סוגיות אתו כשיטתו ולא כר' יוחנן. **מקדש דוד**: חילוק בין פסח לשאר קרבנות. לכאורה קשה מכך שהרמב"ם עצמו הפנה מהל' קרבן פסח להל' ביאת המקדש. ולכן נראה שהמקדש דוד לא בא אלא לחלק בעניין האכילה בין פסח לשאר קרבנות, ולא ליישב את שני הקשיים הנ"ל. **מרכבת יוסף**: דחייה הטומאה היא מדין עשה דוחה לא תעשה, וקיים בזה הבדל בין טומאת מת לטומאת שרץ. לכאורה קשה מהמבואר בגמרא שדחיית הטומאה נלמדת מפסוקים ולא מהכלל שעשה דוחה לא תעשה. **ר' אריה לייב מאלין**: בקרבן שנעשה בטומאה יש שני דינים של פסול: עצם הטומאה, והעובדה שנעשה על ידי טמא; ולפי זה יש חילוק בין טומאת מת לטומאת שרץ. לכאורה קשה להבין כיצד שני הדינים מובילים לחילוק בין טומאת מת לטומאת שרץ. **מבית עבדים**: יש חילוק בין מהות הדחייה בעבודה בטומאה למהות הדחייה באכילה בטומאה, שאכילה אינה חשובה בעבודה ויש בה תורת דחייה בפני עצמה. לכאורה גם כאן קשה שלא ברור כיצד חילוק זה מוביל לחילוק בין טומאת מת לטומאת שרץ.

הכרעת החזו"א כשיטת רש"י ותוס' מכוח אי הבהירות בשיטת רמב"ם

מכל האמור עולה שלעת עתה אין הכרע ביישוב הקושיות על דעת הרמב"ם, וצ"ע. והחזו"א (זבחים ד, ו ד"ה עוד וד"ה ולפיכך) כתב שאין ספקו מוציא מידי ההבנה הפשוטה בדברי חז"ל והראשונים, שכל טומאות מגע דחיות בציבור: לפיכך דברי הר"מ לא נתגלו לן עדיין, והגלויות לנו היא שיטת רש"י ותוס' [...]. והלכך טמא שרץ הותר בציבור, ולא אימעיט [אלא] רק מי שטומאה יוצאה מגופו.